

PROGRAM KONSERWACJI ZABYTKOWYCH
RELIKTÓW RYNKU STAREGO MIASTA W
PASYMIU

TRANSFER ART - SYSTEM

TRANSFER ART-SYSTEM

Rafał Grzybowski

Womowo 1A, 10-100 Olsztyn

NIP 585-185-77-02, REGON 51985071

OLSZTYN 2017 r.

I. IDENTYFIKACJA OBIEKTU

1. Rodzaj: Rynek Starego Miasta w Pasymiu
2. Lokalizacja: Rynek Starego Miasta Pasym
3. Czas powstania: IV wiek
4. Wpis do Rejestru Zabytków: A-893 z dn. 19.04.1968 r.

II. ZAGADNIENIA HISTORYCZNE

Pierwotnie ziemie te zamieszkiwał pruski szczerp Galindów, który w latach 800–1300 posiadał tu liczne osady i grody, a jeden z nich – znany jako Okragła Góra – zlokalizowany był na półwyspie Gajka wrzynającym się w wody jeziora Kalwa. W latach 992–1223 tereny te były areną działań wojennych pomiędzy wojskami polskimi a Prusami. W 1225 ziemie Prus zaczęli najeżdżać Krzyżacy i udało im się je podbić w 1283.

Miasto założone przez Krzyżaków w 1386 r. otrzymało nazwę od założyciela – komtura elbląskiego, Zygfrйда von Passenheima. W czasie wojny trzynastoletniej opowiedziało się za Polską, jednakże po pokoju toruńskim wróciło pod panowanie Zakonu. Zamek został wzniesiony po wojnie trzynastoletniej, później nazywany był *Schervitzzen Hof*. Budowla ta została zniszczona w połowie XVII w., a ostatecznie rozebrana w XIX w. Na miejscu dawnego zamku wzniesiono kościół katolicki.

W 1461 mieszkańcy Pasymia przystąpili do Związku Pruskiego i prowadzili działania przeciwko Zakonowi – w 1459 wycięto oddział krzyżacki zwabiony obietnicą poddania im miasta, w 1462 zajęto krzyżackie Jeziorany, Barczewo i Zalewo. Na początku XVI wieku, gdy Albrecht Hohenzollern odmówił złożenia hołdu królowi polskiemu, doszło do kolejnej wojny, w wyniku której Pasym trafił w ręce polskie na 5 lat.

W latach 1547–1549 proboszczem był ksiądz Andrzej Samuel, doktor teologii, pisarz religijny. W Pasymiu młode lata spędził Krzysztof Hartknoch (1644–1687) – historyk Polski i Prus, profesor Gimnazjum Toruńskiego. W 1657 r. miasto zostało zniszczone w czasie najazdu tatarskiego. Od XVIII wieku miasto traciło na znaczeniu na rzecz rozwijającego się niedaleko Szczytna. W lutym 1807 r. przez kilka dni stacjonował tu Napoleon wraz z 60-tysięczną armią. Kwatera Napoleona mieściła się na plebanii. W 1868 roku ucierpiało na skutek dużego pożaru, podobnie jak i wcześniej w 1750 r. Kościół ewangelicko-augsburski w Pasymiu ok. 1930 roku

W 1883 r. o 3 km od Pasymia wytyczono linię kolejową, w 1898 r. wybudowano gazownię, w 1904 r. rzeźnię, a w 1911 r. wodociągi. Na początku XX w. Pasym zaczął rozwijać się jako ośrodek turystyczny.

W 1935 r. odwiedził Pasym Melchior Wańkowicz, zbierając materiał do książki *Na tropach Smetka*. Stąd pochodził królewiecki duchowny polski ks. Wawrzyniec Rast, do szkoły uczęszczał jeden z jego następców, Jerzy Olech.

Przed 1945 r. Pasym znany był jako ośrodek sportów wodnych i zimowych oraz jako miejscowość turystyczna. Nad jeziorem Kalwa wzniesiono wtedy kompleks turystyczny (obecnie jako Rudziska Pasymskie), z pensjonatem (1927), małą skocznią narciarską z wyciągiem krzeselkowym, przystanią wodną i licznymi kawiarniami.

22 stycznia 1945 r. Pasym zajęły oddziały 1 Frontu Białoruskiego. Wkrótce wysiedleniu do Niemiec uległa większość pozostałej w mieście ludności, a wiosną 1946 r. w wyniku zniszczeń wojennych Pasym utracił prawa miejskie. Dopiero w 1997 r. miejscowość ponownie uzyskała status miasta. W Rudziskach Pasymskich po 1945 r. funkcjonował założony przez Karola Małkka Mazurski Uniwersytet Ludowy.

II wojna światowa nie oszczędziła Pasymia. 30% zabudowy legło w gruzach. Najstarsze miasto na Mazurach zostało wyludnione (część mieszkańców wywieziono, część wyjechała dobrowolnie). Powoli jednak w Pasymiu zaczęło przybywać mieszkańców. Wracała z przymusowej ewakuacji ludność rodzima, przybyli osadnicy z Mazowsza, Kurpiowszczyzny, repatrianci z Wileńszczyzny i Kresów Wschodnich. W latach 1945–1949 zostały uruchomione zakłady przemysłowe: młyn, tartak, wodociągi, mleczarnia, cegielnia, przetwórnia owoców i warzyw, zespół rybacki. Rozwijał się handel, rzemiosło, usługi i oświata. 15 maja 1945 roku do Pasymia przybył powołany na Burmistrza Miasta mgr Edmund Staniszewski i został zorganizowany Zarząd Miasta.

Fot 1. Widok na rynek starego miasta od strony południowo-zachodniej

Fot 2. Widok na rynek starego miasta w Pasyżu od strony północno-wschodniej.

Fot 3. Widok z lotu ptaka miasto Pasym

Fot 4. Widok na kamienice otaczające rynek starego miasta Pasym

III. CEL I ZAŁOŻENIA PRAC
KONSERWATORSKICH

Założeniem rewitalizacji zabytkowego rynku jest utrwalenie i ekspozycja walorów historycznych oraz relikwów archeologicznych - wartościowych pod względem materii zabytkowej.

Passenheim i/Ostpr.
Rathaus mit Marktplatz

IV. PROGRAM PRAC
KONSERWATORSKICH

A) BRUK KAMIENNY - ULICE RYNKU

Po usunięciu warstw asfaltu oraz uzupełnień betonowych , istniejący, historyczny bruk należy oczyścić z pozostałości nalotów cementowych i smolistych. Czynności wykonać metodą CePe, czyszczenia strumieniowo- ściernego. Odzyskany bruk ponownie użyć. Rekonstrukcje i brakujące elementy nawierzchni, należy wykonać z kamienia łamanego, naturalnego maksymalnie zbliżonego wielkością i formą do oryginału. Spoiny, należy uzupełnić mieszanką żwiru i mączki granitowej.

Fot 1. Widok na zachowany bruk kamieny

B) HISTORYCZNY BRUK KAMIENNY

WOKÓŁ STUDNI:

1. Po ostrożnym odsłonięciu warstwy bruku, należy go oczyścić miękkimi szczotkami.
2. Luźne elementy, należy osadzić na zaprawie trasowej.
3. Miejsce porażone działaniem grzybów i glonów zdezynfekować np. preparatem Impragnierung f. Remmers.
4. Uporczywe, miejscowe zabrudzenia cementowe oczyścić ostrożnie mikropiaskarką, metodą strumieniowo-ścierną pod kontrolowanym ciśnieniem.
5. Pierwotne spoiny wzmocnić strukturalnie preparatem krzemianowym np. KSE 300 f. Remmers.
6. Spoiny między kamieniami uzupełnić, dobierając kolorystykę i skład ilościowo-jkościowy do oryginału.

Fot 1. Fragment zachowanego bruku wokół studni

C) STUDNIA - WĄTEK CEGLANY

1. Wątek ceglany oczyścić generowaną parą wodną pod kontrolowanym ciśnieniem przy użyciu odpowiedniego preparatu na bazie fluorku np. Fassadenreiniger paste f. Remmers. Środek spłukać gorącą wodą pod ciśnieniem.
2. Miejsca zaatakowane przez grzyby i glony zdezynfekować np. preparatem Imprägnierung bfa f. Remmers.
3. Ewentualne, większe ubytki cegły oraz rekonstruowane dwie warstwy studni uzupełnić odpowiednio dobraną cegłą, wielkością, rodzajem i kolorem, stosując zaprawę renowacyjną np. Grundputz WTA f. Remmers. Mniejsze ubytki cegieł uzupełnić barwioną zaprawą mineralną np. Restauriermörtel SK f. Remmers, dobierając kolor do istniejącego odcienia cegły.
4. Zdegradowane oraz wtórne cementowe spoiny usunąć. Nowe spoiny opracować odpowiednią zaprawą do fugowania np. Fugenmörtel f. Remmers – w kolorze dobranym na wzór oryginału.
5. Ewentualne białe naloty na powierzchni cegły można usunąć preparatem Klinkerreiniger AC f. Remmers.
6. Wykonać hdrofobizację wiatku ceglanego np. preparatem Funcosil FC f. Remmers lub CT9 f. Ceresit.

Fot 1. Korona cembrowiny studni

D) RELIKTY ARCHEOLOGICZNE,
ŚREDNIOWIECZNE ODNALEZIONE
PODCZAS PRAC ARCHEOLOGICZNYCH W
2016 ROKU

Obecność odnalezionych obiektów odkrytych podczas badań archeologicznych, należy uczynić w płaszczyźnie nawierzchni placu.

Materiał winien odzwierciedlać rodzaj odnalezionego budulca historycznego np. mury ceramiczne należy wykonać z cegły o wymiarach zgodnych z odnalezionym reliktem i z zachowaniem historycznego wiązania murarskiego. Obiekty z budulca kamiennego należy uczynić z kamienia o wielkości i kształcie zbliżonym do pierwotnego. Przebieg posadowienia obiektów winien być precyzyjnie wytyczony przez geodetę i archeologa prowadzącego nadzór.

Fot 1. Fundamenty i pomieszczenie piwniczne

Fot 2. Fundamenty murów

Fot 3. Fundamenty i pomieszczenie piwniczne

Fot 4. Fundament muru

